

УДК 656.078.8:656.2

Каличева Н.Є.*кандидат економічних наук,**доцент кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом**Українського державного університету залізничного транспорту*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ЗА РАХУНОК УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПОЗИЦІЯМИ

Розкрито особливості забезпечення конкурентних позицій підприємств залізничної галузі на вітчизняному та міжнародному ринках транспортних послуг. Визначено, що конкурентоспроможність має вплив на формування ринку країни та є гарантом створення системи виробничих, економічних, техніко-технологічних, логістичних та інших відносин між різними суб'єктами господарювання. Акцентовано увагу на особливостях формування конкурентного середовища підприємств залізничного транспорту залежно від структури ринку. Досліджено, що конкурентоспроможність підприємств залізничного транспорту залежить від вмілого управління їх конкурентними позиціями на ринку транспортних послуг.

Ключові слова: залізничний транспорт, ринок транспортних послуг, підприємство, конкурентоспроможність, транспортна система, конкурентні позиції, управління.

Каличева Н.Е. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА ЗА СЧЕТ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТНЫМИ ПОЗИЦИЯМИ

Раскрыты особенности обеспечения конкурентных позиции предприятий железнодорожной отрасли на отечественном и международном рынках транспортных услуг. Определено, что конкурентоспособность влияет на формирование рынка страны и выступает гарантом создания системы производственных, экономических, технико-технологических, логистических и других отношений между различными субъектами хозяйствования. Акцентируется внимание на особенностях формирования конкурентной среды предприятий железнодорожного транспорта в зависимости от структуры рынка. Доказано, что конкурентоспособность предприятий железнодорожного транспорта зависит от умелого управления их конкурентными позициями на рынке транспортных услуг.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, рынок транспортных услуг, предприятие, конкурентоспособность, транспортная система, конкурентные позиции, управление.

Kalicheva N.E. METHODOLOGICAL ASPECTS OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES BY ACCOUNT MANAGEMENT OF COMPETITIVE POSITIONS

The features of ensuring the competitive position of enterprises of the railway industry in the domestic and international markets of transport services are revealed. It has been determined that competitiveness affects the formation of the market of the country and acts as the guarantor of the creation of a system of production, economic, technological and logistic, and other relations between different economic entities. The attention is paid to the peculiarities of the formation of a competitive environment of railway transport enterprises, depending on the structure of the market. It is proved that the competitiveness of railway transport enterprises depends on the skillful management of their competitive positions in the market of transport services.

Keywords: railway transport, transport services market, enterprise, competitiveness, transport system, competitive positions, management.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економічної системи багато в чому залежить від якісного та надійного функціонування шляхів сполучення між усіма її ланками. Можливість транспортного сектору надавати якісні транспортно-логістичні послуги залежить від спроможності транспортних підприємств пристосовувати свої технології перевезень до вимог світового ринку.

Необхідно зауважити, що конкурентоспроможність підприємств транспортного сектору визначається їх гнучкістю та вмінням адаптуватися до всіх змін, котрі відбуваються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі. З огляду на специфіку ринку транспортних послуг у сучасних умовах, успішне функціонування залізниць як одного з головних складників вітчизняної транспортної системи повинне ґрунтуватися на основі ринкових методів організації та управління.

Транспортний процес повинен орієнтуватися на клієнта. Залізничний транспорт лише тоді зможе бути конкурентоспроможним, коли зможе швидко реагувати на потреби ринку та на задоволення потреб клієнтів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами забезпечення конкурентоспроможності підпри-

ємств, і зокрема в транспортній галузі, займаються провідні вчені та практики, серед яких варто звернути увагу на роботи, наприклад, Х.М. Дорофєєвої, котра під процесом забезпечення підвищення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури розуміє раціональне використання природних, трудових, інвестиційних, інноваційних ресурсів та територіальної організації країни, що приведе до створення алгоритму, застосування якого забезпечить підвищення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури [2].

О.А. Хумаров вважає, що одним із найперспективніших напрямів формування та забезпечення національної конкурентоспроможності України має стати мобілізація транзитного потенціалу держави, який спирається на гео економічні переваги України та є ресурсом динамічного розвитку інтеграційних процесів у всіх регіонах світу [3].

Аналізуючи поняття конкурентоспроможності залізничного транспорту, яке висвітлено в роботах Д.Г. Ейтутіса, В.І. Пасічника, Є.М. Сича, М.М. Чеховської та ін. [4-7], необхідно відзначити, що створення умов для розвитку конкуренції на залізничному транспорті має ґрунтуватися на нормативно-правовій базі та наявності державних гарантій з урахуванням закордонного досвіду.

У межах наукової школи професора В.Л. Диканя, одним з напрямів дослідження якої є забезпечення конкурентоспроможності підприємств, під конкурентоспроможністю товару чи послуги розуміються насамперед високі параметри його якості, низька собівартість та ціна, які задовольняють потреби споживачів, на відміну від аналогічного товару фірми конкурента [8, 9]. У своїх дослідженнях В.Л. Дикань зазначає, що конкурентоспроможність можна оцінити лише на ринку, адже чим більше та швидше реалізовується товар, тим вища його конкурентоспроможність. Це визначення є найбільш вдалим, особливо з практичного погляду.

Незважаючи на досить широке застосування, поняття конкурентоспроможності підприємств транспорту, зокрема залізничного, продовжує постійно розширюватися та вдосконалюватися, враховуючи зміни в зовнішньому середовищі, в якому функціонує підприємство, специфіку галузі та інші фактори. Тож доцільно більш детально розглянути їх конкурентоспроможність із погляду зміни підходів до конкурентних позицій на ринку.

Постановка завдання. Дослідження особливостей конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту за рахунок управління їх конкурентними позиціями на ринку транспортних послуг.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поняття «конкурентоспроможність» є відносним та має багатогранне тлумачення [10] залежно від виду конкуренції, тобто конкурентоспроможність потрібно розглядати на рівні товару, підприємства, галузі, регіону, країни (рис. 1), що дає змогу більш якісно визначити етапи її становлення та фактори впливу одного виду конкурентоспроможності на інший.

Як видно з рис. 1, в умовах вільного ринку конкурентоспроможність має безпосередній вплив на розвиток суспільства, адже конкурентоспроможність національної економіки є гарантом виробництва якісного та конкурентного продукту в країні, що дає їй змогу створити систему стабільних виробничих, економічних, техніко-технологічних, логістичних та інших відносин між різними суб'єктами господарювання шляхом товарно-грошових відносин, попиту та пропозиції, ціноутворення тощо. У цьому контексті транспортна галузь є таким об'єктом ринкових відносин, від ефективного функціонування якого залежить розвиток усіх галузей економіки, адже транспортні підприємства є одними з головних регуляторів ринкових відносин, особливо під час розподілу виробничих сил.

Що ж стосується підприємств транспорту, то їх ефективна конкурентоспроможність на ринку перевезень залежить від можливості задовольняти потреби споживачів у перевезеннях на високому рівні та від отримання максимально корисного ефекту від застосування сучасних технологій, підвищення показників якості та надійності.

Під час управління конкурентними позиціями підприємств залізничного транспорту, особливо на зовнішньому ринку, який характеризується реформациєю та динамічністю, досить важко передбачити розміри та динаміку руху товарів, послуг, факторів виробництва, інформації, технологій тощо [11].

Досягнення ефективних конкурентних позицій підприємствами залізничного транспорту є досить складним процесом, який ґрунтується на таких напрямних діяльності у сфері, як:

– управління підприємствами залізничного транспорту, що повинне здійснюватися на принципах

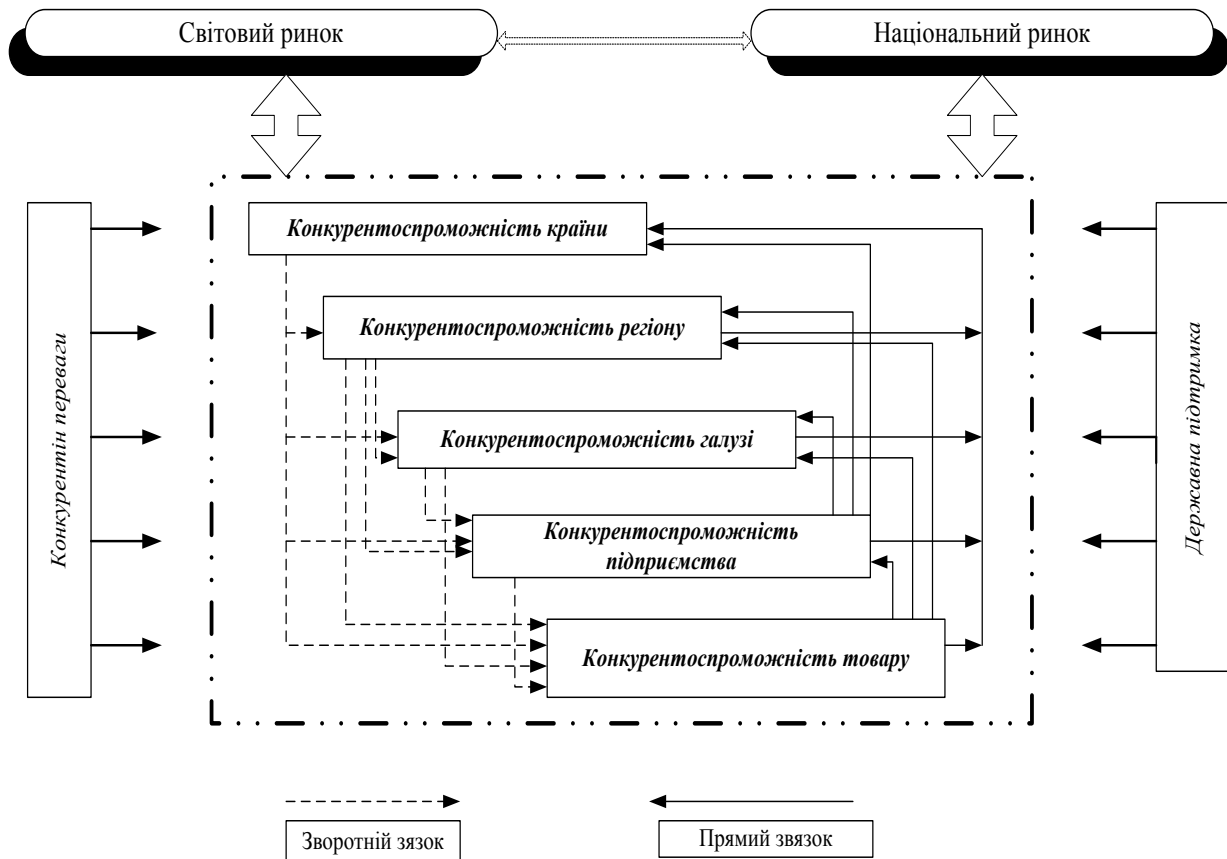

Рис. 1. Ієрархічна модель конкурентоспроможності за рівнями

логістики та маркетингу з орієнтацією діяльності на кон'юнктуру та динаміку ринку пасажирських і вантажних перевезень [12];

- постійне оновлення та модернізація залізничної інфраструктури не лише на міжнародних маршрутах, а і на місцевому рівні, особливо у сфері приміських перевезень;
- забезпечення якісного, надійного та безпечного перевізного процесу;
- проведення постійних робіт із підготовки на перепідготовки кадрів з урахуванням вміння персоналу використовувати інформаційні технології;
- забезпечення економічної та інформаційної безпеки;
- створення умов для надання послуг на високому та комфортному рівні, особливо для пасажирських перевезень;
- здійснення контролю за всіма видами витрат та ін.

Ефективність управління конкурентоспроможністю підприємств транспортної сфери, зокрема залізничного транспорту, має два складники, які спрямовані на розвиток конкурентних переваг та на вдосконалення конкурентної поведінки, головною метою якої є удосконалення конкурентних позицій підприємств.

Структурно-логічна схема механізму управління конкурентними позиціями підприємств залізничного

транспорту наведена на рис. 2, з якого видно, що підвищення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту полягає у комплексному регулюванні головних конкурентних переваг та у зведенні їх до єдиного комплексного показника, за допомогою якого приймаються стратегічні рішення щодо управління конкурентними позиціями.

Необхідно зазначити, що за умов постійного загострення боротьби за клієнта на ринку транспортних послуг керівництво транспортних підприємств має звертати увагу на оцінку власного рівня конкурентоспроможності. Адже, аналізуючи підходи до визначення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту, досить мало уваги приділяють резервам підвищення конкурентних позицій на ринку.

Також варто зауважити, що оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства є суб'єктивною категорією та ґрунтується на порівнянні досліджуваного підприємства із певним еталоном – лідером. Тож визначення конкурентоспроможності можна розглядати з позиції результату виробництва та реалізації конкурентоспроможних товарів і послуг, а також як результат ефективної взаємодії із чинниками зовнішнього оточення через оптимізацію внутрішніх.

Конкурентне середовище кожного підприємства формується за рахунок конкурентної взаємодії всіх суб'єктів певного сегменту ринку з урахуванням

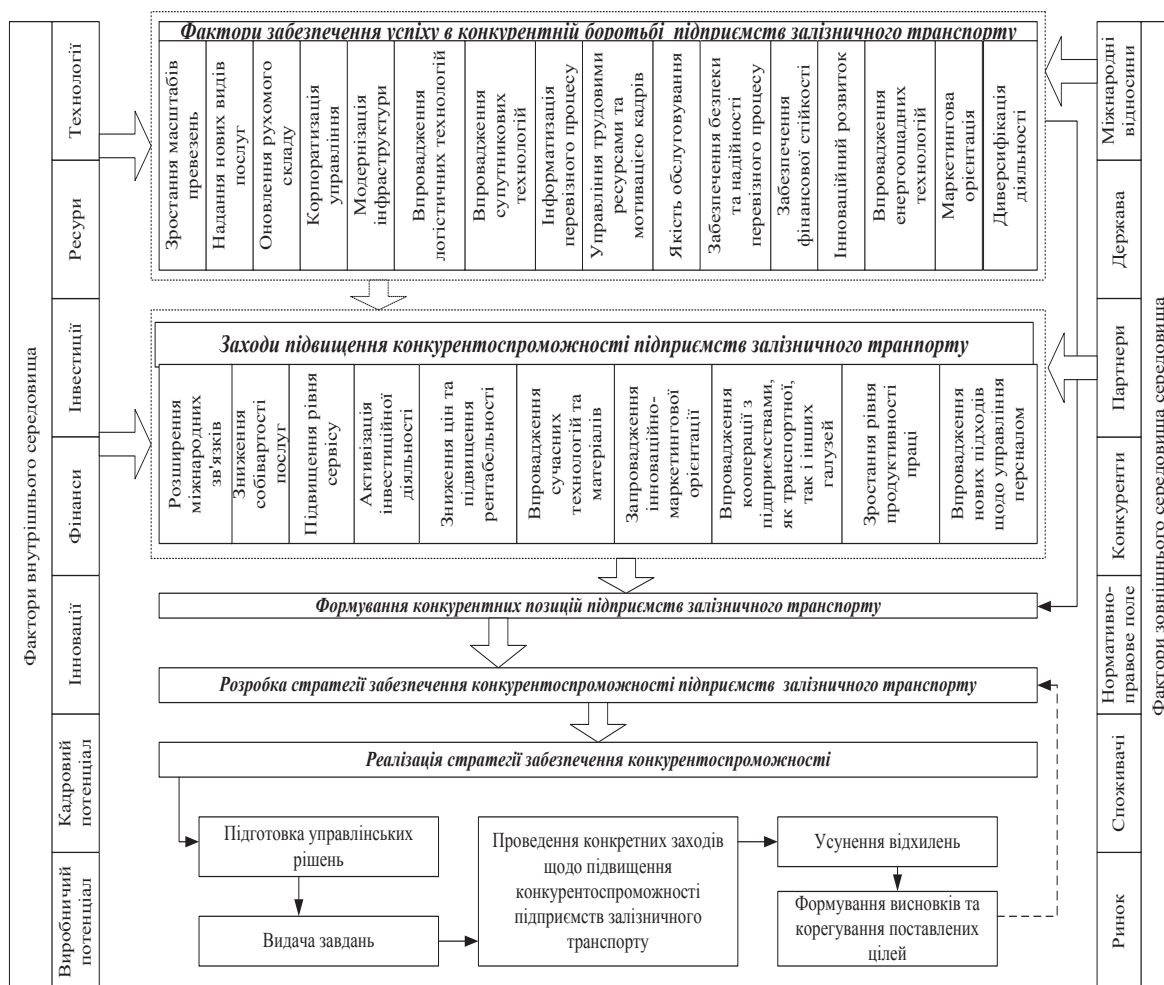

Рис. 2. Структурно-логічна схема механізму управління конкурентними позиціями підприємств залізничного транспорту

зміни обсягів попиту та пропозиції, перешкод щодо входу та виходу, потреб клієнтів та інших факторів, які приведуть до будь-яких змін на ринку, що безпосередньо буде впливати на формування або втрату конкурентних переваг підприємства.

Вивчення конкурентного середовища потрібно проводити з урахуванням його динаміки, що приводить до необхідності постійного аналізу рейтингу підприємства. Для підприємств залізничної галузі оцінка їх ефективності на ринку транспортних послуг залежить від техніко-технологічного рівня забезпечення перевізного процесу та якості послуг, що виражається у більш повному задоволенні потреб споживачів, ефективній організації основних, супутніх та управлінських процесів, створенні інвестиційно привабливого клімату, спроможності задовольнити додаткові обсяги вантажо- та пасажиропотоків.

Висновки з проведеного дослідження. Управління конкурентними позиціями для підприємств залізничного транспорту має бути процесом цілеспрямованого та регулярного впливу на поточні конкурентні переваги з метою продовження їх життєвого циклу та створення нових з урахуванням специфіки функціонування ринку транспортних послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Каличева Н.Є. Аналіз напрямків забезпечення конкурентоспроможності залізничного транспорту / Н.Є. Каличева // Вісник економіки транспорту і промисловості: збір наук. праць – Харків, УкрДАЗТ. – 2009. – № 28. – С. 90-92.
2. Дорофєєва Х.М. Конкурентоспроможність транспортної інфраструктури України в умовах інтеграції до ЄС1 / Х.М. Дорофєєва // Мукачівський державний університет економіка і суспільство. – Випуск № 7. – 2016. – С. 30-35.
3. Хумаров О.А. Підвищення конкурентоспроможності України: мобілізація транзитного потенціалу / О.А. Хумаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/23.pdf.
4. Ейтутіс Д.Г. Конкурентоспроможність регіональних залізниць / Д.Г. Ейтутіс // Залізничний транспорт України. – 2007. – № 3. – С. 90-92.
5. Пасічник В.І. Дослідження впливу основних важелів тарифного регулювання на ринку транспортних послуг на конкурентоспроможність залізниць України / В.І. Пасічник // Вісник Харківського нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Серія: Економічна. – 2001. – № 512. – С. 24-26.
6. Сич Є.М. Фактори підвищення конкурентоспроможності транспортних послуг залізниць / Є.М. Сич // Вісник Харківського нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Серія: Економічна. – 2001. – № 512. – С. 152-154.
7. Чеховська М.М. Державна підтримка демонополізації та розвитку конкуренції на ринку залізничних перевезень / М.М. Чеховська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5. – Т. 1. – С. 56-60.
8. Дикань В.Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия: монография / В.Л. Дикань. – Х.: Основа, 1995. – 160 с.
9. Уткіна Ю.М. Управління якістю та конкурентоспроможністю продукції підприємства / Ю.М. Уткіна // Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. – Харків, УкрДАЗТ. – 2011. – Вип. 35. – С. 182-186.
10. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА – М, 2000. – 312 с.
11. Токмакова І.В. Принципи забезпечення гармонійного розвитку залізничного транспорту / І.В. Токмакова // Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. – Харків, УкрДАЗТ. – 2012. – Вип. 40. – С. 116-120.
12. Каличева Н.Є. Визначення шляхів забезпечення конкурентоспроможності залізничного транспорту України / Н.Є. Каличева // Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. – Харків, УкрДАЗТ. – 2010. – Вип. 29. – С. 217-220.